

פרק ד סוף הדרך!

בשלושת הפרקים הראשונים למדנו על החלק שלנו, בני האדם, בתהליך התשובה.

בחלקו הראשון של הפרק שלפנינו נדון על 'חלקו' של ה', שהוא משמעותי ורב לאין-ערוך: ה' אוהב, ה' מרחם עלינו ומבין אותנו, והוא באמת סולח. לולא 'חלקו' של ה', אי אפשר היה להעלות על הדעת את האפשרות לשוב אל העבר ולשנות אותו. הכוח הפלאי של התשובה, להפוך רע לטוב ומר למתוק, הוא כוחו וחסדו של ה' בלבד. ה' לא "מוכרח" לסלוח לנו, ואם הוא לא ירצה לסלוח - הצדק איתו. אין פה תהליך אוטומטי של בקשת 'הנחה' מה' וקבלתה... אלא מפגש חי ואמיתי בין יהודי שחטא לבין ה'. ה' מצדו מגלה בכל פעם מחדש את אהבתו הבלתי מוגבלת לכל יהודי ויהודי, ובאמת סולח.

בחלקו השני של הפרק ננסה להבין את מעלתו ותודעתו של הבעל-תשובה. כיצד ניתן, לא רק לצאת מהמשבר, אלא גם להגיע למעלה גדולה יותר. ובנוסף - כיצד עלינו, לאחר התשובה, להסתכל על העבר? האם עלינו להתעלם ממנו, או דווקא לזכור?

מבנה הפרק:

1. **זה קורה באמת** - הביטחון בכוחה של התשובה
2. **איך זה יכול להיות?** - הסבר רעיוני לאפשרות שינוי העבר
3. **יותר צדיק מצדיק!** - העומק החדש שמגלה הבעל תשובה
4. **לשכוח או לזכור** - כיצד צריך הבעל תשובה להסתכל על עברו

1. זה קורה באמת

"ביסוד הכל צריכה לבוא ההסברה הכללית של בטחון התשובה, ועצם השלוח, שמחת-עז, שצריכה להיות מתלפשת הנפש של כל איש אשר אור התשובה מאיר בנשמתו... עד שבגבורה נאמנה ובכל מלא-הנשמה יוצאת שירת-קדש מקורית, האומרת בהדר וחיים מלאים: "הסלח לכל עונכי, הרפא לכל תחלואיכי, הגואל משחת חייכי, המעטרכי חסד ורחמים, המשביע בטוב עדיך, התחדש כנשר נעוריכי" (תהילים קג, ג-ה), והבטחון הולך ומתגבר, והשמחה והצהלה וזיו-עדנים הולך ומתרבה..."

(הרב אברהם יצחק הכהן קוק, 'אגרות הראי"ה' אגרת שעה)

לא קרוב לודאי ולא כנראה - בטוח! מאה אחוז! התשובה אכן תצליח! ה' יסלח ואנחנו נתנקה מחטאינו, באמת, בוודאות. כל פקפוק בעניין מרפה ידיים וגורם לאדם השרוי בנפילה, לערעור בטחונו העצמי ובטחונו בה'. ומאין הוודאות? מהתורה, מהנביאים, מהגמרא, מהשולחן ערוך ומכל חלקי התורה בהם מופיעה מצוות התשובה, לא רק בתור משאת-נפש, אלא בתור דבר אמיתי 'שעובד'. האמת הזאת צריכה לעמוד לנגד עינינו בבהירות רבה, ורק כך נאזור אומץ למהפך הגדול.

את הוודאות הזאת מוכיח בעל התניא מתוך תפילת 'שמונה עשרה':

"... האמונה והבטחון להיות נכון לבו בטוח בה' כי חפץ חסד הוא וחנון ורחום ורב לסלח, תקף ומיד שמבקש מחילה וסליחה מאתו יתברך, בלי שום ספק וספק ספקא בעולם. וכמו שאנו מברכין בכל תפילת שמונה עשרה תקף שמבקשים סלח לנו כו' ברוך אתה ה' חנון המרבה לסלח, והרי ספק ברכות להקל משום חשש ברכה לבטלה? אלא אין כאן שום ספק כלל! מאחר שבקשנו 'סלח לנו מחל לנו'. ואלו לא הינו חוזרים וחוטאים הינו נגאלין מיד, כמו שאנו מברכין ברוך אתה ה' גואל ישראל!"

(רבי שניאור זלמן מלאדי, ספר התניא, 'אגרת התשובה' פרק יא)

אין שום ספק כלל! קורא באוזנינו בעל התניא. באותו רגע שאדם מבקש את סליחתו של ה', הוא נענה. עלינו להיות בטוחים באהבתו של ה' אלינו ובהיותו טוב ורב חסד. לכן, מיד לאחר שאנו מבקשים 'סלח לנו' אנו מכריזים בברכה: 'חנון המרבה לסלוח' - כי ה' כבר סלח.

באיזה הקשר מזכיר בעל התניא את ההלכה 'ספק ברכות להקל'?

מהו הסבר סדר הברכות בתפילת 'שמונה עשרה'?

התשובה מוחקת

אח שלישי היה להם להאחים הקדושים רבי אלימלך ורבי זושא, והוא היה בעל בית מזיגה בכפר אחד. נמלכו פעם תלמידי הצדיק רבי אלימלך לנסוע לאח השלישי ולתהות על קנקנו, כי הבינו שבודאי אף הוא אינו איש פשוט. באו אליו, וראו שעמד כל היום ומכר י"ש לערלים. לא ראו אצלו שום מדרגות, אבל ראו שבכל פעם הוא אוחז איזה פנקס וכותב שם משהו. בקשו,ו, שיתן להם רשות ללון בביתו, ונענה להם. בלילה, כשבית המזיגה נסגר, ובני הבית הלכו לישון, שמעו שהוא קורא באיזה פנקס ומתמרמר בבכיה, ומכה את עצמו. לא יכלו להתאפק ונכנסו אליו ושאלוהו: היתכן, שאיש יכה את עצמו? השיבם האיש בתמימות, שכך דרכו תמיד: בכל יום כשנדמה לו שעשה איזה חטא או הרהר איזה הרהור עבירה, הוא רושם על הפנקס, ובלילה אינו הולך לישון עד שהוא שב בתשובה מעומק הלב, וזה לו האות שתשובתו נתקבלה, כשרואה שהכתב נמחק מהפנקס, ואז הוא יודע כי גם בשמיים נמחק החטא.

(סיפורי חסידים - מועדים, הרב זיין)

2. איך זה יכול להיות?

לא חטא מעולם

עלינו להיות בטוחים בדבר שאין כמותו בכל העולם. ראייתם פעם מישהו שמהר כל כך, ופעמים רבות כל כך מוכן לסלוח? איך זה יכול להיות?

היכולת לחזור אל העבר ולשנות אותו מופיעה בהלכות נדרים, ורבי צדוק הכהן מלובלין מוצא לכך השלכה ישירה לתיקון החטא והתשובה:

”אף שְׁעָקַר שֵׁם צְדִיק הֵינּוּ צְדִיק מְעַקְרוֹ, מְכַל מְקוֹם גַּם בְּעַל תְּשׁוּבָה נִקְרָא צְדִיק גָּמוּר כְּנִזְכָּר. לְפִי שֶׁהַתְּשׁוּבָה עוֹקֶרֶת הַחֲטָא לְמַפְרַע דְּגַמְתַּת הַתְּרַת נֶדֶר עַל יְדֵי חָכְם, וְהוּא כְּאֵלוֹ לֹא חֲטָא מְעוֹלָם.”

(רבי צדוק הכהן מלובלין, 'רסיסי לילה' אות נג)

חכם המתיר נדר, לא רק מבטל אותו מכאן ולהבא, אלא עוקר אותו מתחילתו. אדם שעובר על נדרו הוא חוטא, אך אם לאחר מכן חכם מתיר את הנדר, מתברר למפרע כי לא היה נדר והאדם לא חטא מעולם. כלומר: התרת נדרים משנה גם את הנדר וגם החטאים שנגזרו ממנו. לתשובה, מלמד אותנו רבי צדוק, יש את אותו הכוח. לא רק שהיא מעניקה לחוטא את היכולת להיות נקי מכאן ולהבא, אלא היא מטרת אותו מכל עוון בעבר. לכן אפשר לקרוא לבעל תשובה צדיק, מכיוון שלאחר התשובה 'כאילו לא חטא מעולם'.

מה מלמדת אותנו השוואת התשובה להתרת נדרים?

חישובו: מדוע נהגו לערוך התרת נדרים דווקא בערב הימים הנוראים? מדוע 'כל נדר' פותח את תפילות יום הכיפורים?

אין לזה סוף

הסליחה של ה' היא אינסופית - "מעביר אשמותינו בכל שנה ושנה". ה' מוכן לסלוח לנו ולתקן אותנו בכל פעם מחדש. בעל התניא מסביר באגרת התשובה את ההיגיון (או ליתר דיוק: חוסר ההיגיון) שבסליחתו של ה':

”... וְהָיָה אֶפְלוֹ בְּמִדַּת בְּשֵׁר וְדָם כֵּן, שֶׁצְרִיף הָאָדָם לְמַחַל תַּכְף וּמִיָּד שְׂמִבְקָשִׁים מְמַנּוֹ מְחִילָה וְלֹא יֵהָא אַכְזָרִי מִלְּמַחַל... וְאִם בִּקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁלֵּשׁ פְּעָמִים וְלֹא מַחַל לוֹ, שׁוֹב אֵינן צְרִיף לְבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ... וּבְמִדַּת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה לְאֵין קֵץ.”

ההלכה אומרת, כי אדם צריך למחול לאדם שפגע בו ומבקש את סליחתו. ואם בשר ודם, בעל כעסים ויצרים, מסוגל ונדרש למחול, ה' שהוא אין-סוף, ודאי שמוחל. סוף כל סוף, הוא זה שאמר שנמחל זה לזה.

וממשיך בעל התניא:

”... וְמָה שְׂמִשְׁבָּחִים וּמְבָרְכִים אֶת ה' 'חֲנוּן הַמְּרַבֶּה לְסִלְחָה', הַמְּרַבֶּה דִּיקָא, וְכִמּוֹ שְׂפָתוֹב בְּעִזָּא "וְרַב לְסִלְחָה". דְּהֵינּוּ: שְׂבִמְדַת בְּשֵׁר וְדָם אִם יִחְטָא אִישׁ לְאִישׁ וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מְחִילָה וּמַחַל לוֹ וְאַחַר כֵּךְ חֲזַר לְסוּרוֹ, קִשָּׁה מְאֹד שְׂיִמְחַל לוֹ שְׁנִית, וּמְכַל שְׂכֵן בְּשִׁלְיִשִּׁית וּרְבִיעִית. אָבַל בְּמִדַּת הַקַּב"ה אֵינן הַפְּרֵשׁ בֵּינן פְּעַם אַחַת לְאֵלֶף פְּעָמִים, כִּי הַמְּחִילָה הִיא מְמַדַּת הַרְחָמִים וּמְדוּחָיו הַקְּדוּשׁוֹת אֵינן בְּבַחֲיִנַת גְּבוּל וְתַכְלִית אֲלֵא בְּבַחֲיִנַת אֵין סוּף, כְּמוֹ שְׂפָתוֹב "כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמָיו" (איכה ג, כב).

וְלִגְבֵי בְּחִינַת אֵין סוּף אֵין הַפְּרָשׁ כְּלָל בֵּין מְסַפֵּר קֶטֶן לְגָדוֹל, דְּכִלְאָ קַמִּיה פְּלֵא
מְמַשׁ חֲשִׁיב (כולם לפניו כלא ממש חשובים) וּמְשֻׁוּהָ קֶטֶן וְגָדוֹל".

(רבי שניאור זלמן מלאדי, ספר התניא, 'אגרת התשובה' פרק יא)

איך הרגשת כשחבר פגע בך, פייס אותך, ופגע בך שוב? האם קרה לך שפגעת במישהו, ולאחר שביקשת את סליחתו ופייסת אותו, פגעת בו שוב, בדיוק באותו הדבר? האם העזת לגשת לדבר אותו?

לא יאומן! אנחנו חוטאים, מבקשים סליחה, שוב חוטאים, מתוודים, שוב... חוטאים, עושים תשובה, ושוב... וה' יש לו סבלנות אלינו, לא נמאס לו מאתנו - הוא סולח! באמת! כל פעם מחדש. שנה אחרי שנה, יום אחרי יום, תפילה אחרי תפילה. איך זה יכול להיות? ובכן, זה באמת לא יכול להיות, אבל אצל האיין-סוף, מה שלא יכול להיות, קורה כל יום.

ה' הוא אין סוף. חטא אחד נגדו הוא הדבר הרע ביותר שיכול להיות, נורא ואיום עד אין קץ. אבל מנגד: מחילה אחת שלו היא אוצר אין סופי של אהבה ורחמים. למספר אין תפקיד מול אין סוף. אם הוא מוכן לסלוח פעם אחת, הוא מוכן גם מאה. וכך, אין סוף פעמים, ה' בשיא הרצינות, מקבל את בקשותינו למחילה. הוא מנקה אותנו שוב ושוב, כאילו זאת הפעם הראשונה.

אם נחשוב על זה קצת, עד כמה הוא אוהב אותנו ומרחם עלינו עד בלי די, נתמלא באהבה כל כך גדולה לקדוש ברוך הוא, עד שלא נוכל אף פעם לחטוא...

להתעלף מ"אשמנו"

פעם אחת בא להרב הקדוש רבי אלימלך מליזנסק ז"ל בעל-תשובה אחד, ובידו פתקא מאחד הגדולים, שפסק עליו כמה וכמה עניינים ותעניות וסיגופים, וכבר נעשה האיש חלש ורפה-כוח ממקצת הסיגופים שהתחיל לקיים, ויאמר הרב הקדוש לאיש: אל תעשה דבר מכל אותם הסיגופים, ויהי ליבך בטוח שלא תיסע מכאן עד כי תעשה תשובה שלמה. וקרא הרב לבנו הצדיק רבי אלעזר, ואמר לו: ראה הנני נותן בידך את האיש הזה להשגיח עליו במאכל ומשתה, עד שיהיה בריא וחזק כמו כל אדם, וכאשר ירגיש עצמו חזק בגופו אז תביאהו אלי. ויעש כן הרב רבי אלעזר, כאשר ציוה עליו אביו הקדוש. ויהי כאשר שב האיש לאיתנו, והביאו לפני אביו, התחיל הרב לדבר לפניו בגנות החטאים, ובערך הפגם שפגם בנפשו בעברו על גזרת המלך ובהיותו ממרה את אדון כל וכו', עד כי התמרמר האיש מאוד, ויבך בכי גדול עד שהגיע לכלות הנפש. ואז אמר הרב אליו: בני! אמור נא עתה בפיו וידוי-דברים: "אשמנו". ויאמר האיש "אשמנו", וכרגע נתעלף ונפל לארץ מגודל מרירותו והרגשתו עוצם החטא. וימהרו העומדים שם לעוררו לתחיה, עד כי הקיצוהו מהתעלפותו. ויאמר אליו הרב: עתה לך נא לנות, וכאשר תשוב נפשך אליך תבוא עוד הפעם אלי, רק אל תתענה ואל תסגף את עצמך חלילה. ולאחר ימים אחדים בא עוד הפעם אל הרב, והתחיל הרב לדבר עימו שוב בגנות החטא, וציוה עליו לאמור: "בגדנו". ויאמר האיש "בגדנו", ונתעלף שוב מגודל מרירות ליבו. וכן עשה עימו כמה וכמה פעמים, ובכל פעם אמר עימו רק מילה אחת מהיודוי, עד כי סיים את כל היודוי. ואז ציוהו שיסע לביתו לשלום, והאיש נעשה לבעל תשובה גמור.

(סיפורי חסידים - מועדים, הרב זיין)

3. יותר צדיק מצדיק!

רגעי משבר חושפים לפעמים כוחות אדירים הטמונים בבני-אדם, כוחות נסתרים השמורים לזמני מצוקה. כוחות פנימיים אלו מתגלים רק במצבים גרועים, וככל שהנפילה יותר גדולה, כך הכוחות לצאת ממנה הם יותר עמוקים וחזקים.

חטא הוא זמן של משבר, וזמן התשובה - ההתמודדות והיציאה מהמשבר, חושף עומקים של קשר עם ה'. עומקים אלו מתגלים רק לבעלי-תשובה ולא לצדיקים.

המקור הבא יבאר לנו את עומק הקשר והאהבה המתגלה אלינו מה', דווקא בזמן הסליחה:

"וְכֹה יוֹכַח פְּרוֹשׁ בְּרֶפֶת 'סֶלַח לָנוּ אֲבִינוּ - כִּי חָטְאוּנוּ', שְׁלֹכְאוֹרָה 'כִּי' זֶה אֵינוּ מוֹכֵחַ. שְׁמִשְׁמַע כְּאֵלוֹ הוּא נְתִינַת טַעַם לְמָה יִסְלַח לוֹ - מִפְּנֵי שְׁחָטָא, וְזֶה פְּלִאִי! וְהוּא לִיָּה לְמִימָר (וְהִיָּה לוֹ לִוְמָר) אֲשֶׁר חָטְאוּנוּ.

אֶךְ הָעֲנִין דְּקֵאִי (שְׁמִתִּיחַס) עַל מָה שְׁכָתוּב בְּבִרְכָה הַסְּמוּכָה לָהּ לְפָנֶיהָ 'הַחֲזִירְנוּ בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיהָ', וְאֵיזִי מִבְּקֵשׁ עוֹד 'סֶלַח לָנוּ', הוּא עֲנִין הַמְּחִילָה, וְעֲנִינָה הוּא הַחֲזִירַת הָרְצוֹן שְׁנִסְתַּלַּק עַל יְדֵי הָעוֹנוֹת.

כִּי הִנֵּה הַמְּצוּוֹת הֵם רְצוֹן הָעֲלִיוֹן, וְכִשְׁחֻטָּא אֵיזִי מְסַתַּלַּק הָרְצוֹן מִמֶּנּוּ וְזֶהוּ הַנְּקֵרָא 'תְּרַעוּמוֹת', שְׁפָרוּשׁוֹ סְלוּק הָרְצוֹן, שְׁאִינוּ מְרַצָּה עוֹד לְפָנָיו, הַגֵּם שְׁאִינוּ עוֹשֶׂה לוֹ מַעֲשֶׂה כָּלֵל רַק שְׁמִסְתַּלַּק רְצוֹנוֹ מִמֶּנּוּ, וְאַחַר כֵּן הַמְּחִילָה הִיא הַחֲזִירַת הָרְצוֹן.

וְאִמְנָם בְּחִינַת רְצוֹן זֶה אֵינוֹ אוֹתוֹ הָרְצוֹן שֶׁהִיא תְּחִלָּה, מֵאַחַר שֶׁהוּא נִסְתַּלַּק לְמָה עָתָה יִחְזוֹר? אֵלָּא מִבְּחִינַת 'רְעוּא דְרַעוּיָן' - מְקוֹר הָרְצוֹנוֹת, שְׁמִמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ הַשְּׂרָאָת הָרְצוֹן מְחַדֵּשׁ, וְאִם כֵּן הוּא יוֹתֵר נֶעְלָה מִן הָרְצוֹן שְׁנִסְתַּלַּק.

וְזֶהוּ סוּד 'סֶלַח לָנוּ אֲבִינוּ' פְּרוֹשׁ 'מְחַל' כְּלוּמַר גְּלַה לָנוּ רְצוֹנָה מְחַדֵּשׁ, וְהִינוּ מִבְּחִינַת 'רְעוּא דְרַעוּיָן' הַנְּקֵרָא 'רְצוֹן הָעֲלִיוֹן'. כִּי יֵשׁ רְצוֹן אַחַר שְׁלֵמָטָה מְזָה וְהוּא שְׁבִמְצוּוֹת. וְכֵן כֵּן לְמָה? 'כִּי חָטְאוּנוּ' וְנִסְתַּלַּק מִמֶּנּוּ רְצוֹן שֶׁהִיא נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַמְּצוּוֹת. וּמֵאַחַר שֶׁעֲשִׂינוּ תִּשׁוּבָה כְּמוֹ שְׁכָתוּב 'וְהַחֲזִירְנוּ בְּתִשׁוּבָה' אִם כֵּן צְרִיךְ לְגַלוֹת לָנוּ רְצוֹן הָעֲלִיוֹן בְּרוּךְ הוּא שֶׁזֶה סוּד הַסְּלִיחָה.

וְזֶה סוּד שְׁאִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל "זְדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כְּזִכְיוֹת" (יומא פ"ו ע"ב). וְאִם כֵּן כָּל שֵׁשׁ לוֹ זְדוֹנוֹת יוֹתֵר, הֲרֵי זְכִיּוֹתָיו מְרַבִּים. מֵאַחַר שֶׁעַל כָּל זְדוֹן צְרִיךְ לְהִיּוֹת הַמְּשַׁכֵּת רְצוֹן הָעֲלִיוֹן לְהִיּוֹת מְחִילָה. וְהוּא בְּחִינַת זְכִיּוֹת אַחֲרֵים שֶׁלֹּא כָּשָׁל הַצְּדִיקִים שְׁזִכְיוֹתֵיהֶם הֵם רַק הַמְּשַׁכֵּת הָרְצוֹן שְׁבִמְצוּוֹת. וְלָכֵן 'בְּמִקּוֹם שְׁבַעֲלֵי תִּשׁוּבָה עוֹמְדִים, צְדִיקִים גְּמוּרִים אֵינָם יְכוּלִים לַעֲמֹד' (בְּרַכּוֹת ל"ד ע"ב).

(רבי מנחם מענדל מליובאוויטש, ה'צמח צדק', 'דרך מצוותיך' מצוות וידוי ותשובה)

כולנו מכירים את תחושת הקדושה והניקיון של יום הכיפורים, היום הקדוש ביותר בשנה. במבט ראשון זה מבלבל, היום בו 'מנקים את הביוב' צריך להיות אולי היום המלוכלך ביותר ולא הנקי והמרומם ביותר! אבל צריך לבחון את הדברים אחרת: הכפרה והטהרה של יו"כ דומה לטיפול בזיהום או גידול באיבר. טיפול כזה צריך להיעשות בתנאים סטריליים ובניקיון מירבי. אם בכל השנה עבודת המקדש מתבצעת בקודש - בהיכל, דווקא ביום הכיפורים, בו אנו עוסקים בחטאים ופשעים, הכהן הגדול עובד בתוך קודש הקודשים. החטאים פועלים נגד הקדושה, ולכן התיקון צריך לבוא ממקום עמוק יותר מהקדושה הרגילה - קודש הקדשים.

כך מבאר ה'צמח צדק': כאשר אדם פועל נגד רצונו של ה', יש כלפיו תרעומת. ה' מסלק את רצונו מהאדם. הרצון שהוסר לא ישוב עוד, מכיוון שהאדם קלקל אותו, אך רצון עמוק בהרבה יוכל להתגלות כעת. על מנת לתקן קשר שעורער, יש לחשוף קשר במימד

רבי יצחק מאיר מגור (ה'חידושי הרי"מ') פירש את הפסוק: "בשוא גליו אתה תשבחם" (תהילים פט"ו): גלי הים רוצים לשטוף את העולם, ואף על פי שהם רואים שרצונם לא מתקיים, הם מנסים לעשות זאת שוב ושוב. ומהם ילמד האדם שרוצה לעבוד את ה', שאף על פי שיצרו מתגבר עליו ומונע אותו בכל יום, לא יוותר, ועליו יאמר "אתה תשבחם".

מהי השאלה הפותחת את הקטע?

כיצד היא מתורצת?

מה ההבדל בין זכויות של צדיקים, לבין הזדונות שהפכו לזכויות אצל בעלי-תשובה?

עמוק יותר שבו הקשר תמיד קיים. העומק הזה נקרא 'רעווא דרעוויין' - רצון הרצונות. רצונו 'הרגיל' והישיר של ה' מתגלה אלינו בתורה ובמצוות, והצדיקים ניזונים מהרצון הנפלא הזה. אך הפושעים המפירים את הרצון הזה, כאשר הם חוזרים בתשובה הרי הם נעשים קשורים למקום עמוק עוד יותר - רצון הרצונות. הפושע שחזר בתשובה זוכה להתקשרות עמוקה יותר עם ה', ולקדושה גבוהה יותר: "במקום שבעלי תשובה עומדין, צדיקים גמורים אינם עומדין".

האם חווית פעם תיקון לנפילה, שגרם לך להיות יותר טוב ממה שהיית בהתחלה?

זדונות נעשות כזכויות

הרב הקדוש רבי לוי-יצחק מברדיטשב ז"ל אמר פעם לאדם רשע וגבר אלים: אפשר הדבר שאני אקנא בך. תמה האיש: במה יוכל הרבי לקנא בי? אמר לו הצדיק: הלוא רבותינו אמרו: "העושה תשובה מאהבה זדונות נעשו לו כזכויות" (יומא פו ע"ב); שער נא אפוא בנפשך, אם בעל-עבירה גדול כמוך יעשה תשובה בלב שלם, ויתפכו לך העבירות לזכויות, כמה מצוות תהיינה לך? בלי ספק שמספר מצוותיך וזכויותיך יהיה הרבה יותר גדול משלי. ותפסו הצדיק בבגדו, והפציר בו כל כך, עד שגמר בליבו לעשות תשובה שלמה.

(סיפורי חסידים - מועדים, הרב זיין)

4. לשכוח או לזכור

לאחר התשובה, אדם מוצא את עצמו במקום אחר. הוא חי אחרת ומסתכל בצורה שונה על העולם. הקירבה לה' היא מצבו הטבעי, ואילו הריחוק והניכור שייכים לעבר הרחוק. אך איך להתייחס לזיכרונות? האם להשתדל לזכור את הנפילה, בבחינת 'דע מאין באת', או דווקא לשכוח אותה?

המקורות הבאים יבארו האם וכיצד לזכור את החטא:

"סימן לתשובה גמורה פשינו זוכר כלל החטא, כמו שאמרו בבבא מציעא (נ"ה ע"ב) שלא יאמר לבעל תשובה זכר מעשיך הראשונים. וכן ה' יתברך אין מזכיר לבעל תשובה הגמור, וממילא אינו זוכר. כי כל כחות האדם מה' יתברך, "מי שם פה לאדם"? (שמות ד,יא), וכן כחות המחשבה והזכירה, ואם אין ה' יתברך שופע לו ומזכיר לו אינו זוכר. ובתנא דבי אליהו רבה פירק א': 'שעתיד הקב"ה לומר איני זוכר עוונותיו ואין עולין על לבי', וכבר אמרו ז"ל (מדרש שיר השירים רבה פרשה ה,ב) 'הקב"ה לכן של ישראל, שנאמר "צור לכבי" (תהילים ע"ג,כ"ו), ממילא גם על לבו של אדם אינו עולה, וזהו מעין עולם הבא.

וכל זמן שלא הגיע אדם לעמק התשובה כזה שהוא תכלית שלמות הכפרה אינו בניחא, ועל זה אמר דוד המלך ע"ה "הרב בבסני מעוני ומחטאתי טהרני. כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד" (שם נא,ד-ה), והאדם מצדו צריך להיות חטאתו נגדו תמיד".

(רבי צדוק הכהן מלובלין, 'צדקת הצדיק' אות צט)

רבי צדוק מציג בקטע זה שני מצבים: בסוף הקטע הוא מדבר על הצד של האדם, שעליו תמיד לזכור את חטאיו. הפסוק "חטאתי נגדי תמיד" מלמד את האדם לשים לנגד עיניו את כישלונותיו, על מנת לתקנם ולא לשוב אליהם. אך בתחילת הקטע הוא מדבר על מצב נעלה יותר שבו האדם התרחק כל כך מהוויית החטא, עד שאין לחטא שום מקום בחייו. במצב זה ה' כבר לא יזכיר לאדם את חטאיו. שלב מתקדם כזה הוא סימן לתכלית שלימות הכפרה והוא 'מעין עולם הבא'. כאשר הכפרה היא מושלמת, ה' שוכח את החטא, וממילא גם האדם.

לעומת רבי צדוק, האומר כי האדם מצדו צריך לזכור את החטא, מלמד רבי נחמן להעדיף את השכחה:

"אצל העולם השכחה היא חסרון גדול בעיניהם אבל בעיני יש בהשכחה מעלה גדולה. כי אם לא היתה שכחה, לא היה אפשר לעשות שום דבר בעבודת ה'. אם היה זוכר כל מה שעבר, לא היה אפשר לו להרים את עצמו לעבודתו יתברך בשום אופן. גם היו מבלבלים את האדם מאד כל הדברים שעוברים עליו. אבל עכשו על ידי השכחה נשפך מה שעבר ואצלו הדרך שכל מה שעבר והלך, נפסק והולך לחלוטין ואינו חוזר בדעתו עוד כלל ואינו מבלבל כלל עצמו עוד במה שכבר עבר והלך.

וענין זה הוא דרך עצה טובה גדולה מאד בעבודת ה' כי על פי רב יש להאדם בלבולים רבים וערבוב הדעת מאד ממה שחלף ועבר ... יש שמבלבלים אותו בעת עבודתו בתורה או בתפילה וכיוצא, בהפגמים שפגם מקדם באשר שבוענין זה לא עשה כהגן נגדו יתברך, וכיוצא בזה הרבה מאד כאשר ידוע לכל אדם בעצמו. על פן השכחה היא עצה טובה גדולה מאד לזה, שתקף ומיד שחולף ועובר הדבר יעביר ויסלק אותו מדעתו לגמרי, ויסיח דעתו מזה לגמרי ולא יתחיל לחשב עוד במחשבתו בענין זה כלל, והבן הדבר היטב כי הוא דבר גדול מאד".

(רבי נחמן מברסלב, 'שיחות הר"ן' אות כ"ו)

מה גורם לאדם לשכוח את חטאיו?

האם שכחת החטא היא דבר הנתון בידיו של אדם, לפי רבי צדוק?

למה כולם חושבים ששכחה היא דבר שלילי?

למה רבי נחמן משבח את השכחה?

האם השכחה, אותה מתאר רבי נחמן, היא דבר שקורה מאליו או תהליך שעובדים עליו? אם צריך לעבוד - איך אפשר לזיזם שכחה?

רבי נחמן מברסלב אומר שעדיף לשכוח. זיכרון הנפילה עלול להטביע אותנו בצרות העבר, ולמנוע מאיתנו את היכולת להתקדם. עלינו לשכוח מהנפילה, למחוק אותה, ולחיות את ההווה ואת העתיד.

האם דבריהם של רבי צדוק ורבי נחמן בהכרח סותרים?

בעל התניא גם הוא מדריך להציב את החטא הרחק מדעתנו, אך מלמד אותנו מה בכל זאת ניתן להרוויח מזיכרון החטא.

"וימה שכתוב 'וְחִטָּאתִי נִגְדִי תִמְיֵד' (תהילים נ"א,ה) אֵין הַמְּכַוֵּן לְהִיּוֹת תִּמְיֵד עֲצָב נִבְזָה חֵס וְשְׁלוֹם, דְּהָא כְּתִיב בְּתַרְיֵהּ וְשִׁהֲרִי כְּתוּב אַחֲרָיו 'תִּשְׁמִיעֵנִי שִׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה וְכוּ' וְרוּחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי וְכוּ'" (שם י-יד). ומשום שצריך להיות כל ימיו בתשובה עילאה שהיא בשמחה רבה כנזכר לעיל. אלא 'נגדי' דיקא, כמו 'ואתה תתיצב מנגד' (שמואל ב' יח,יג), 'מנגד סביב לאהל מועד יחנו' (במדבר לב) ופרש רש"י: "מרחוק".

והמכון, רק לבלתי רום לכבו ול להיות שפל רוח בפני כל האדם כשיהיה לזכרון בין עיניו שחטא נגד ה'. ואדרבה לענין השמחה יועיל זכרון החטא ביתר שאת, בכדי לקבל בשמחה כל המאורעות המתרגשות ובאות בין מן השמים בין על ידי הכריות בדבור או במעשה (וזו עצה טובה להנצל מפעם וכל מיני קפדא וכו') וכמאמר רבותינו ז"ל: 'הנעלבים ואינן עולבין, שומעין חרפתם ואיזו משיבין, עושין מאהבה ושמחין ביסורים וכו'' (שבת פ"ח ע"ב), 'וכל המעביר על מדותיו מעבירים לו על כל פשעיו' (ראש השנה י"ז ע"א).

(רבי שניאור זלמן מלאדי, 'ספר התניא', אגרת התשובה פרק יא)

לאחר התשובה, אין למרירות על החטא מקום בחיי היום-יום. המצב הנפשי הבריא הוא עבודת ה' מתוך שמחה תמידית. להיות שקוע, ולהדבק מתוך כך בה'.

למרות זאת, אפשר לרתום את זיכרון החטא לטובת הענווה והשמחה. אדם שזוכר את נפילתו, איננו מתנפח מחשיבות עצמית, ומקבל בשמחה את כל מה שעובר עליו. אדם שמרד בריבונו של עולם ומודע לחומרת הדבר, חי בענווה ויודע שלא מגיע לו כלום, ושכל מה שיש לו הוא רק מחסדיו ורחמיו של ה'. חיים שכאלה הם מלאים שמחה. כל דבר שגורם לאנשים רגילים כעס ומרירות, מתקבל אצל איש שכזה באורך-רוח. זיכרון הנפילה גורם לו להתנהל בענווה ובשמחה אמיתית.

מה פירוש הפסוק 'וחטאתי נגדי תמיד' לפי הסבר בעל התניא?

האם בעל התניא ממליץ לנו לשכוח את החטא לחלוטין?

איזה רווח אנו יכולים להפיק מזיכרון הנפילות שלנו?